

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DAJANA MARKOVIĆ

EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA I ODRŽIVI TURIZAM

Završni rad

Pula, 2015

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DAJANA MARKOVIĆ

EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA I ODRŽIVI TURIZAM

Završni rad

JMBAG:0303025587, redoviti student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Održivi turizam II

Mentor: doc.dr.sc. Kristina Afrić Rakitovac

Pula, prosinac 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Dajana Marković, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

U Puli, 22. 12. 2015.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA	3
2.1. Razvitak ekološke poljoprivrede	3
2.2. Obilježja ekološke poljoprivrede	4
2.3. Osnova ekološke proizvodnje	7
2.4. Prednosti ekološke proizvodnje	8
2.4.1. <i>Prinosi u ekološkoj proizvodnji</i>	9
2.4.2. <i>Cijene ekoloških proizvoda</i>	10
2.5. Deklaracija i označavanje ekoloških proizvoda	11
2.6. Ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj	13
3. ODRŽIVI TURIZAM	18
3.1. Pojam i koncepcija održivog razvoja	18
3.2. Održivi turizam	20
3.2.1. <i>Obilježja održivog turizma</i>	20
3.2.2. <i>Indikatori održivog razvoja u turizmu</i>	22
3.3. Održivi turizam u Hrvatskoj	25
4. MEĐUOVISNOST EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE I ODRŽIVOG TURIZMA	30
4.1. Ruralni turizam	30
4.2. Agroturizam	31
4.3. Ekoagroturizam- primjer održivog razvoja turizma	33
5. ZAKLJUČAK	36
6. LITERATURA	38
POPIS SLIKA	40
SAŽETAK	41
SUMMARY	43

1. UVOD

„Ponašajte se dobro prema Zemlji, ona vam nije dana od vaših roditelja, nego je posuđena od vaše djece. Ne nasljeđujemo Zemlju od naših predaka, posuđujemo je od naše djece.“

(Stara indijanska poslovice)

Poljoprivreda i turizam danas predstavljaju jedan od glavnih gospodarskih djelatnosti u svijetu, te utjecajem različitih faktora utječu jedan na drugog. Stoga ne čudi važnost povezivanja tih dviju grana koje se može ostvariti kroz ekološku proizvodnju i održivi turizam.

Cilj ovog rada je ukazati da se kroz različite oblike ruralnog turizma, u ovom slučaju ekoagroturizma, može znatno poboljšati kvaliteta života kroz konzumaciju zdrave prehrane i promijene „nametnutih“ životnih navika, primjenom ekološke poljoprivrede koji u koncept održivog turizma najbolje spada. Svi znamo od kolike je važnosti upravo ta zdrava prehrana za naš život, ali malo znamo o tome kako se do nje dolazi i kako pridonijeti podizanju kvalitete života i stvaranju zdravijih navika, te pravednijem odnosu na tržištu. Ovaj rad će nastojati to „ne“ znanje nadopuniti.

U prvom poglavlju govori se o ekološkoj poljoprivredi, njezinom razvoju kroz povijest, obilježjima, njezinoj osnovi, gdje se navodi i razlika između ekološke i konvencionalne poljoprivrede, zatim prednostima koje ona ostvaruje u ekonomskom smislu, te na kraju deklaraciji i označavanju eko-proizvoda. Osim toga spomenuta je ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj, njezini planovi provedbe koji su istaknuti u Akcijskom planu razvoja ekološke poljoprivrede i proizvodnje hrane u Hrvatskoj za razdoblje 2011. – 2016., te je na kraju naveden i dobar primjer prakse iz tog područja.

Drugo poglavlje odnosi se na održivi turizam. U ovom poglavlju se najprije navodi definicija i pojam razvoja održivosti općenito, te njegovom konceptu i načelima, a zatim se obrađuje održivost u turizmu. Tu se navode obilježja i indikatori, čija primjena i uloga ostvaruje uspješan koncept održivosti u turizmu, te time poboljšava kvalitetu života budućim generacijama. Nadalje, se navodi održivost turizma u Hrvatskoj koji se potkrepljuje primjerom iz prakse kroz eko hotele.

Treće poglavlje govori o međuovisnosti ekološke poljoprivrede i održivog turizma, koje se najbolje povezuje na ruralnim područjima i to kombinacijom agroturizma i ekoturizma, gdje nastaje novi segment turističke ponude pod nazivom ekoagroturizam.

Upravo je ekoagroturizam prepoznao važnost održivosti u turizmu, te pružajući ekološke proizvode iz vlastite proizvodnje, kao i ostale usluge prilagođene željama turista, tako postao jedan bitan način gospodarenja na našim prostorima, ali i u svijetu.

Metode kojima je rad pisan su : indukcije, dedukcije, analize, sinteze, definicije te metoda logičnih zaključaka.

2. EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA

2.1. Razvitak ekološke poljoprivrede

S obzirom da se ekološka poljoprivreda često doživljava kao rezultat reakcije na ekološku situaciju današnjice, malo je znanja o tome da počeci ekološke poljoprivrede zapravo datiraju još s početka ovog stoljeća. Zanimljiva je činjenica da su već u razvoju poljoprivrede, a posebice u njoj kemizaciji ljudi prepoznali opasnost koja prijeti samoj Zemlji, kao i naraštajima koji nadolaze. Stoga se iznimna zahvala odaje njihovom vizionarskom činu kao i početku djelovanja da se moguće štete i učinci na prirodu ublaže, te po mogućnosti i spriječe.

Danas se većina ljudi slaže da korijeni čitave ekološke poljoprivrede proizlaze iz tzv. biološko-dinamičke poljoprivrede, najstarije poznatog oblika (škole) ekološke poljoprivrede. Nešto kasnije, iza osnivanja biološko-dinamičkog pravca, osnovani su i ostali pravci ekološke poljoprivrede. Tako već tridesetih godina u SAD-u, skupina agronoma, potaknuta problemima očuvanja plodnosti tla i erozije, osniva organizaciju pod nazivom „The Soil Conservation Service“.¹ Iako ova organizacija nije u pravom smislu djelovala na pokret ekološke poljoprivrede, ona se spominje iz razloga što je njen osnovni cilj bio pronaći rješenje u poljoprivredi kojima će se zaustaviti daljnja degradacija tla, te su stoga bili bliski onome za što su se zalagali i pobornici biološko-dinamičke poljoprivrede.

U Velikoj Britaniji se pod vodstvom Lady Eve Balfour, 1943. godine osnovao pokret tzv. organske poljoprivrede. Ovaj pokret, sa svojim pripadajućom organizacijom i danas predstavlja osnovu ekološke poljoprivrede na britanskim otocima i nekim zemljama pod njihovim utjecajem. Sir Albert Howard koji je jedan od pionira ekološke poljoprivrede, čijim se sustavom rada i svjetski poznatom knjigom „Poljoprivredni testament“, u mnogome odredio razvoj ekološke poljoprivrede uopće, treba izdvojiti i pokret ekološke poljoprivrede koji se razvio u Švicarskoj i dijelu Njemačke pod vodstvom dr. Mullera i Rusha, kao i francuske škole ekološke poljoprivrede kojim su doprinjeli E. Lemaire i T. Boushe.

Osim spomenutih postoji i još mnogo drugih, manjih značajnih škola koje su također dale važan doprinos razvoju ekološke poljoprivrede. Iako je zanimljivo vidjeti razlike i

¹ Prema: ZNAOR, D. (1996) *Ekološka poljoprivreda*, Zagreb: Nakladni zavod Globus, str. 55

specifičnosti svakog od njih u pokretu ekološke poljoprivrede u različitim dijelovima svijeta, s različitim ekološkim, gospodarskim, kulturnim, povijesnim i ostalim uvjetima, među njima ipak često postoje nemale razlike. Tako dolazi do toga što jedan od smjerova smatra ispravnim i preporučuje, drugi to ne koristi ili čak odbacuje, ali pored ovih razlika postoji više onoga što je zajedničko svim ovim smjerovima, a to je izostavljanje agrokemikalija, širok plodored, gnojidba organskim gnojivima itd.

Što se tiče razvoja ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj, nažalost treba znati da je ona jedna od svega nekoliko zemalja na svijetu u kojoj ekološka poljoprivreda nije značajnije zaživjela zbog manjka znanja i informacija o njoj. Mnogi će se složiti činjenicom da je hrvatska poljoprivreda dugo vremena bila pastorka bivšeg političkog sustava (socijalizma), zbog kojeg je većina mladih bježao iz sela, smatrajući da je bolje biti radnik za strojem u gradu negoli poljoprivrednik. Loša organizacija, nedostatak osnovnih agronomskih znanja i nemogućnost da se obrati za stručnu pomoć, bile su do sada osnovne značajke naše poljoprivredne proizvodnje. Za razliku od zapadnih zemalja gdje je savjetodavna agronomska služba osnovni pokretač u poljoprivredi, kod nas je do nedavno bila djelatna samo na papiru. Ovome su dakako pridonijeli i stručni krugovi koji nisu dovoljno pozornosti obraćali ovakvom načinu gospodarenja, ali i manjku zainteresiranih proizvođača. Nedvojbeno je stoga činjenica da je poljoprivreda težak posao, ne samo zbog fizičkog rada, već i zbog znanja koje ono zahtjeva.

2.2. Obilježja ekološke poljoprivrede

Moglo bi se reći da ekološka poljoprivreda danas djeluje kao međunarodni pokret. Ovome je pridonijelo i osnivanje Svjetske organizacije za ekološku poljoprivredu 1972. godine, nazvane IFOAM (International Organization of Organic Agriculture Movements) s ciljem da ujedini ljude s raznih krajeva svijeta da unaprijede ekološku poljoprivredu kao ekološki, socijalno i gospodarski zdravu metodu poljoprivredne proizvodnje, te time ujedno i smanji onečišćenje i okoliša i iskorištenje obnovljivih prirodnih resursa.

Pod ekološkom, organskom, ili biološkom poljoprivredom u široj javnosti se uglavnom misli na tzv. proizvodnju „zdrave hrane“, tj. poljoprivrednu proizvodnju bez primjene agrokemikalija (mineralnih gnojiva, pesticida, hormona i sl.). Premda je ova definicija donekle točna i prihvatljiva, ipak, treba reći da je ekološka poljoprivreda koncept poljoprivredne

proizvodnje koji je mnogo složeniji i čija bit nije samo u izostavljanju agrokemikalija, već u sveukupnom gospodarenju kojim je to moguće postići.²

Iako postoje različiti prigovori o ovoj definiciji gdje se ekološka poljoprivreda definira negativno tj. kao proizvodnja u kojoj se ne upotrebljava ovo ili ono, ne obrazlažući pri tom jasno u čemu je zapravo njena bit, ipak je ekološku poljoprivredu moguće definirati i na pozitivniji način. Stoga za ekološku poljoprivredu možemo reći da je to sustav poljoprivredne proizvodnje koji nastoji maksimalno iskoristiti potencijale određenog ekosustava (autonomno gospodariti ekosustavom), odnosno gospodarstva, stimulirajući, jačajući i harmonizirajući biološke procese pojedinih njegovih dijelova. Ideal eko-gospodarstva je gospodarstvo mješovitog tipa, s biljnom i stočarskom proizvodnjom, koje je organizirano na način da predstavlja harmoničnu cjelinu koja zadovoljava većinu potreba iz vlastitih izvora, te minimalizira „uvoz“, unos istih sa strane, tj. izvan samog gospodarstva.³

Tablica 1. Neki biološki procesi u poljoprivredi

Biološki procesi	Nebiološki, umjetni procesi
Bakterijsko vezivanje atmosferskog dušika	Gnojidba industrijski proizvedenim dušičnim gnojivima
Kruženje, otapanje i ekstrakcija fosfora i kalija usljed korjenske aktivnosti, rada mikorize i ostalih organizama tla	Gnojidba industrijski proizvedenim i kalijevim gnojivima umjetnog porijekla
Usisavanje vode iz dubljih slojeva dubokim korijenjem i njeno „skladištenje“ u tlu	Navodnjavanje
Održavanje dobre strukture tla visokim sadržajem humusa, plodoredom i dr.	Upotreba sintetičkih poboljšivača strukture (stiropora i sl.)
Regulacija štetnika, bolesti i korova putem prirodnih antagonizama	Upotreba pesticida
Oprašivanje pčelama i ostalim insektima	Umjetno oprašivanje biljaka prskanjem suspenzija polena i sl.
Prirodno razmnožavanje životinja	Umjetno osjemenjivanje
Ispaša	Uzgoj stoke u stajama, kavezima, i sl., bez mogućnosti boravka na otvorenom
Dojenje teladi i janjadi	Uzgoj teladi i janjadi na imitacijama mlijeka

Izvor: ZNAOR, D. (1996) *Ekološka poljoprivreda*, Zagreb: Nakladni zavod Globus, str. 21.

² Ibidem, str.20.

³ loc.cit.

U navedenoj tablici lako je uočiti razlike između bioloških i nebioloških procesa tj. mogućnosti gospodarenja u poljoprivredi, te je stoga važno pronalaženje najboljih rješenja korištenja upravo tih „ekoloških“, tj. manje štetnih utjecaja na sam ekosustav.

Ukoliko se shvati ta važnost za ekosustav, kao i način gospodarenja, spoznajemo da ekološka poljoprivreda, dakle, nije povratak na poljoprivredu naših predaka. Ona je dio suvremene poljoprivredne proizvodnje, trgovine i agronomске znanosti, koja se sastoji od navedenih načela:

- Harmonizacije i pravilnog gospodarenja glede gnojidbe, plodoreda, obrade tla, jačanju otpornosti spram bolesti i štetnika, potaknuti aktivnostima bioloških procesa unutar samog gospodarstva, u kojem sudjeluju mikro organizmi, te biljni i životinjski svijet;
- Brige za pravilno uzdržavanje tla, njegovog očuvanja i plodnosti, te biološke aktivnosti, sadržaja organske tvari i hranjiva, kao i poboljšanju same strukture tla u borbi protiv erozije;
- Gospodarenja bez upotrebe agrokemikalija ili samo malih količina (sintetička sredstva, hormoni, mineralna gnojiva i sl.);
- Očuvanja raznolikosti biljnih i životinjskih vrsta u prirodi (borba protiv „genetske erozije“), očuvanja prirodnih bogatstava (podzemne vode);
- Proizvodnje kvalitetnijih i zdravijih namirnica,
- Smanjenja ovisnosti o industriji pravilnim ekonomskim gospodarenjem;
- Smanjenja i minimalizacije utroška energije, tj. fosilnih goriva i ostalih neobnovljivih resursa (plin, nafta i dr.)
- Podizanja položaja seljaka na socijalnoj, gospodarskoj i intelektualnoj razini
- Njegovanju razumijevanja prema prirodi, njenom očuvanju kao i suradnji s njom

Rezimirajući navedena načela dolazimo do zaključka da je ekološka poljoprivreda sustav poljoprivrednog gospodarenja koja teži etički prihvatljivoj, ekološki čistoj, socijalno pravednoj, te gospodarski isplativoj poljoprivrednoj proizvodnji.

2.3. Osnova ekološke proizvodnje

Promatrajući današnju tendenciju razvoja poljoprivrede, dolazi se do jasnog zahtjeva za promjenom načina poljoprivredne proizvodnje, te za preispitivanjem njene ekološke i gospodarske opravdanosti. Ukoliko se najveća pozornost pridodaje proizvodnji s visokim ulaganjima koja donosi kratkotrajan gospodarski uspjeh, zaboravit će se na zakone koji vladaju u cjelokupnom ekološkom sustavu, kojeg je poljoprivreda sastavni dio.

Stoga je na početku važno shvatiti i naučiti razliku između konvencionalne i ekološke poljoprivrede. Ključ uspjeha konvencionalne poljoprivrede leži u specijalizaciji proizvodnje, koja uz pomoć upotrebe mehanizacije, pesticida, mineralnih gnojiva, koncentrata, novostvorenih sorti i pasmina, te ogromnih količina energije uspijeva postići vrlo visoke prinose. Uslijed ovakvog načina proizvodnje nestala su mješovita gospodarstva u kojima je bila združena biljna i stočarska proizvodnja, uslijed čega je došlo do stvaranja regija sa specijaliziranom proizvodnjom (npr. Velike žitne, ili stočarske regije).⁴

Također, konvencionalna je poljoprivreda promijenila osnovu biološkog procesa, gdje se u slučaju neprikladne klimatske prilike pri uzgoju neke kulture, kao rješenje za taj problem u proizvodnji pronalazi u zagrijanim staklenicima i sl., ili ukoliko ne odgovara tlo kao zamjena koriste spužve ili voda u kojoj su otopljena hranjiva (tzv. hidroponska proizvodnja).

Danas je konvencionalna poljoprivreda uz industriju i promet najveći onečišćivač okoliša, ali ne samo kao izvor onečišćenja već kao i njegova žrtva. Ona je i uzrok ekološkim degradacijama, poput smanjenja raznovrsnosti kao i gubitka biljnih i životinjskih vrsta, erozije tla, gubitka humusa i sl.

Nadalje, promatrajući ekološku poljoprivredu i njezin način gospodarenja lako se uočava razlika pri njezinom pristupanju. Kod ekološke poljoprivrede uvijek se ide za tim da proizvođač kao i potrošač imaju svijest, na određeni način, te znaju jedan za drugoga. Stoga vrijednosti koje su od početka naglašavali različiti pokretači ekološke poljoprivrede danas dobivaju svoje pravo značenje. Ciljevi koji su postavljeni u ekološkoj proizvodnji, njihovo provođenje, te na kraju rezultati koji se u praksi pokazuju, znatno mogu pomoći pri odlukama i utječu na smjer budućeg razvoja.

⁴ Ibidem, str.23.

Osnovu u ekološkoj proizvodnji kao i u ostalim oblicima poljoprivrede, čini živo tlo. Stoga je od izuzetne važnosti odrediti značaj, sadržaj, skupinu te samu teksturu tla s kojim se radi. Ono će kasnije olakšati i pomoći pri ispravnom gospodarenju, glede gnojidbe, plodoreda, obrade i drugih zahvata.

„Oživljeno tlo“ koje se razvija uslijed brižljivog gospodarenja, ključ je uspjeha svakog dobrog poljoprivrednog gospodarstva. Prskanje pesticidima, upotreba specijalnih strojeva, mineralnih gnojiva, hormona i ostalog čime se danas služi konvencionalna poljoprivreda, samo su „štake“ kojima se takva proizvodnja podupire, te ujedno dokaz da je tamo tlo bolesno.⁵ Dr. Steiner iznio je jednu zanimljivost, u kojoj tvrdi da biljka u svojoj biti nikada ne može biti bolesna, već samo može biti bolesno tlo na kojem ona raste. Tako se biljka može razboljeti samo ukoliko raste na bolesnom tlu, a čovjek, hraneći se takvim biljkama postaje i sam bolesna biljka, koja nema snage da se odupre preprekama života.

2.4. Prednosti ekološke proizvodnje

Poljoprivreda u svojoj osnovi nije samo proizvođač industrijskih sirovina i namirnica neophodnih za opstanak, koje tako često nemaju svoju ekonomsku vrijednost, te sukladno s tim i vidljivu cijenu. Ona je i rezultat krajobraza u kojem živimo. Svatko od nas uživa na nekom lijepom mjestu u prirodi koje obiluje biljnim i životinjskim vrstama, i time stvara u nama osjećaj ugođe i mira, te je ujedno i bijeg od svakodnevne buke i zagađenosti okoliša. No, nažalost su danas ovakva mjesta postala rijetkost, te na neki način od nas i zahtijevaju da se zapitamo želimo li nastaviti živjeti u ovakvom okruženju i načinu u kojem smo se sami zatekli ili ćemo spriječiti daljnju degradaciju i promijeniti način našeg opstanka.

Zbog širokog plodoreda, prisustva stoke, živih ograda, zaštitnih pojaseva protiv erozije i vjetrova, te cjelokupnog načina gospodarenja, ekološka poljoprivreda se odlikuje raznolikošću biljnih i životinjskih vrsta, koje se izmjenjuju na poljima tijekom godišnjih doba. Stoga ekološka poljoprivreda proizvodi oku i drugim nam osjetilima, ugodnu atmosferu.⁶

Ekološka poljoprivreda obogaćuje poljoprivrednu proizvodnju genetskim materijalom, koristeći se lokalnim sortama i pasminama gdje god je to opravdano, te tako za razliku od konvencionalne sprečava „genetsku eroziju“. Osim krajobraza, poljoprivreda utječe i na pitku

⁵ Ibidem, str.93.

⁶ Ibidem, str. 401.

vodu, koja se pesticidima iz konvencionalne poljoprivrede itekako ugrožava, dok se u ekološkoj poljoprivredi ovi problemi uopće ne pojavljuju ili su posve zanemarivi. Osim pitke vode situacija je slična i sa humusom (crno zlato), čiji se sadržaj u oranicama znatno smanjio.

Ekološka poljoprivreda pri održavanju plodnosti tla, kao osnovne zadaće, te stvaranju humusa i sprečavanju njegovog gubitka pridodaje izuzetnu pozornost i značenje. No, ekološka poljoprivreda ne samo da štedi sirovine, ona štedi i utrošak energije, koji se kod konvencionalne proizvodnje u prosjeku troši za 50%-60% više.

2.4.1. Prinosi u ekološkoj proizvodnji

Danas se smatra kako ekološka poljoprivreda ne može postići visoke prihode u odnosu na konvencionalnu proizvodnju. No, prinosi u ekološkoj proizvodnji znatno su viši negoli mnogi to misle. Iz rezultata provedenih širom svijeta, a naročito Europe, doći će se do spoznaje da ekološka poljoprivreda daje samo u manjoj mjeri niže prinose od konvencionalne i to oko svega 9 % (rezultat studije Šveđanina Stanhil). Nadalje, ne treba zanemariti metodologiju istraživanja koja je upotrijebljena pri ovakvim rezultatima, definiranju pojedinih parametara i još mnogočemu. Osim toga, važno je znati i što se s čime uspoređuje, budući da između oba tipa proizvodnje postoji spektar sustava gospodarenja, a to nadalje opet ovisi o sposobnosti, motivaciji i znanju poljoprivrednog proizvođača.

Govoreći o prinosima i količini kao parametara uspjeha proizvodnje, ne smijemo zaboraviti i na tehnologiju koja je pri tome korištena, njezin utjecaj na okoliš, te na kraju krajeva i samu kakvoću proizvoda koju smo dobili. Kada se u obzir uzme kakvoća kao jedno od mjerila uspješnosti proizvodnje, mnogi će znanstveni rezultati potvrditi, da su hrana i namirnice proizvedene metodama ekološke poljoprivrede daleko kvalitetnije, a time i „zdravije“ od onih dobivenih konvencionalnom proizvodnjom.

U eko-poljoprivredi smatra se da kakvoća nije moguće odrediti jednim, ili s nekoliko parametara, već se ona nastoji shvatiti kao krajnji rezultat međudjelovanja mnogih čimbenika.⁷

⁷ Ibidem, str. 386.

Stoga se u usporedbi kakvoće uzimaju u obzir sljedeći parametri:

- Vanjski izgled (veličina, masa, boja, oblik itd.)
- Količina suhe tvari
- Tehnološka kakvoća (skladišna sposobnost i prikladnost za preradu)
- Prehrambena (biološka) kakvoća (sadržaj poželjnih i nepoželjnih tvari)
- Snaga klijavosti i reprodukcije
- Socio-gospodarska i ekološka dimenzija kakvoće

Iz navedenih parametra, uzimajući u obzir da eko proizvodi sadrže obično manje vode, a više suhe tvari, te da se pri tome u skladištenju manje kvare, za razliku od konvencionalnih proizvoda, u konačnici dolazimo do zaključka da su količinski prinosi pri ekološkoj proizvodnji daleko viši negoli se to može naslutiti mjerenjem prinosa na polju. Masovniji prelazak na eko-proizvodnju bi tako u Hrvatskoj (kao i ostalim zemljama), donijelo, barem na obiteljskim gospodarstvima, veće prinose negoli se to smatra obratno.

2.4.2. Cijene ekoloških proizvoda

Jedan od loših predznaka koji prate prije navedene ekološke prednosti proizvodnje je zasigurno cijena eko proizvoda. Uvriježeno je mišljenje da su cijene tzv. „zdrave hrane“, daleko skuplja nego ona od „obične“, te da si ih prosječan čovjek ne može priuštiti. No, ne postoji u stvarnosti pravilo koliko su cijene eko- proizvoda više u odnosu na konvencionalne.

Ono ovisi o mnogim čimbenicima, ali svakako u prvom redu, o zakonu tržišta i to u odnosu ponude i potražnje. Gdje je ponuda za eko-proizvodima mala, a potražnja veća, to su i njihove cijene više i obratno. Međutim, ispravnije bi bilo cijene određivati na osnovu količina i vrsta namirnica koje jedna odrasla osoba konzumira tijekom određenog vremena. Tak bi se zapravo vidjelo koliko su eko-proizvodi uistinu skuplji od konvencionalnih. Nerijetko se dešava da maloprodajne cijene, koje je polučio proizvođač, ne ukazuju na konačnu cijenu koju postave posrednici. Ekonomski gledano, za proizvođača je daleko isplativije izbjeći posrednike i svoju prodaju vršiti izravno, tako se prodaja ne isplati samo za proizvođače koji u ovom slučaju postižu i do 70% višu cijenu u odnosu na onu koju im plaćaju trgovci, već i za potrošače koji prolaze znatno jeftinije u svojoj kupovini.

Kada bismo naveli razloge zašto su eko-proizvodi skuplji od konvencionalnih, morali bi razjasniti nekoliko gledišta. Ponajprije treba razjasniti da u cijenu konvencionalnih proizvoda nisu uračunati tzv. skriveni ili neizravni troškovi (ekološki, socijalni i resursno-energetski troškovi), te stoga ni ne čudi tvrdnja da su konvencionalni proizvodi jeftini, a eko-proizvodi preskupi. Dalje, kod eko- proizvodnje proizvodnja nije potpomognuta mnogobrojnim subvencijama kao što je to u slučaju sa konvencionalnom, te se ne investira dovoljno u istraživanja na eko području, glede obrazovanja ili savjetodavnih službi koje na kraju krajeva rezultira kvalitetnijim, a time i zdravijim proizvodima od konvencionalnih.

Dakle, cijene će eko-proizvoda i dalje ostati visoke za razliku od konvencionalnih, sve dok društvo ne pruži jednaku pomoć, ako ne i bolju eko- proizvodnji, tj. dok ne bude investiralo isto onoliko koliko u konvencionalnu, te uračunalo u izravne troškove u cijene koštanja konvencionalnih proizvoda.

2.5. Deklaracija i označavanje ekoloških proizvoda

Svi proizvođači i prerađivači koji se pridržavaju uvjeta naznačenih u smjernicama, i čija je aktivnost kontrolirana od strane propisnika smjernica, nakon izvjesnog vremena stječu i pravo na certifikat, zaštitni znak, koji izdaje propisnik smjernica, a kojim se garantira način proizvodnje i porijeklo proizvoda. Zaštitnim znakom, ujedno se želi zaštititi proizvođače i prerađivače koji se pridržavaju uvjeta propisanih smjernicama od onih čija proizvodnja i prerada nije kontrolirana ovim smjernicama.⁸

Eko-zaštitnik znak pruža time garanciju o porijeklu i načinu proizvodnje i prerade, te samim trgovcima, što rezultira da proizvod postiže bolji plasman na tržištu a samim time i veću cijenu. Svi proizvođači i prerađivači, koji imaju pravo korištenja eko-zaštitnog znaka, ovime pružaju svojim potrošačima jamstvo o stvarnoj prirodi proizvoda i njegovom porijeklu, što su onda u konačnici potrošači spremni takve proizvode skuplje platiti.

Za razliku od općenitih oznaka poput „bio“, „eko“, „natur“ i sl., one često ne pružaju nikakvu garanciju, za razliku od zaštitnih znakova koje izdaju inspekcijske organizacije kojima se može u potpunosti vjerovati.

Pravo na korištenje zaštitnog znaka regulira se posebnim ugovorom između proizvođača, odnosno prerađivača i organizacije koja je propisala smjernice i obavlja kontrolu. Ovaj

⁸ Ibidem, str.449-450.

ugovor obično se obavlja jednom godišnje, ili po potrebi. Većina eko-udruženja također izdaju zaštitni znak i za vrijeme perioda preusmjerenja, ali se ovaj razlikuje od znaka koji se dobiva nakon potpunog preusmjerenja.⁹

Pravo na korištenje znaka tako zahtjeva poštivanje smjernica i kontrolu proizvodnje na svim površinama pravljenim za eko-proizvodnju, bez obzira na vrstu usjeva, što u praksi onda znači da je za eko-znak potrebno da proizvod potječe s površina koje su registrirane za eko-proizvodnju, a ne i za one s ostalih dijelova gospodarstva. Ovaj znak od izuzetne je važnosti za proizvođače, iz razloga što bi u slučaju prskanja pesticidom, u slučajevima gdje usjevi ne bi uspjeli, te bi štete bile neizbježne, proizvođači radije spalile takav usjev negoli izgubili pravo korištenja eko-znaka na nekoliko godina.

U Republici Hrvatskoj su na snazi dva propisa, Zakon o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007 o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda (NN 80/13) i Pravilnik o ekološkoj proizvodnji (NN 86/13), te se sukladno ovim navedenim propisima može ekološki naznačiti proizvod.

Ekoznak je okruglog oblika. Ispod gornjeg dijela ruba ispisano je bijelim slovima na zelenoj podlozi »HRVATSKI«, a iznad donjeg dijela ruba ispisano je bijelim slovima »PROIZVOD«, a između natpisa nalazi se 5 zvjezdica s lijeve i desne strane koje predstavljaju visoku razinu kvalitete hrvatske eko proizvodnje. Cjelokupan tekst izražen je u Myriad Pro fontu. U sredini znaka nalazi se zelenim slovima rukopisnim fontom ispisana riječ EKO. Minimalna veličina ekoznaka je promjera 20 mm. Referentna boja je Pantone 349C ili Zelena (C90 M30 Y95 K30) ako se koristi četverbojni tisak.¹⁰

⁹ Ibidem, str.451.

¹⁰ Ministarstvo poljoprivrede (17.11.2015.) Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_86_1929.html

Slika 1. Znak „EKOPROIZVOD“

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede (17.11.2015.)

2.6. Ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj

Prvi proizvođači ekoloških proizvoda u Republici Hrvatskoj pojavljuju se početkom 1980.godine i predstavljaju pokretače razvoja ekološke poljoprivrede. No, ekološka je poljoprivreda u Hrvatskoj zakonski regulirana tek 2001.godine, kada se reguliranje i sustavno praćenje ekološke poljoprivrede započinje donošenjem Zakona o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, u skladu sa principima Međunarodnog udruženja za razvoj ekološke poljoprivrede (IFOAM) i regulativama Europske Unije.

Prema Grahovcu (2005) tri su razdoblja u razvoju ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj, a to su¹¹:

- razdoblje do 1991. godine koje smatramo počecima razvoja ekološke poljoprivrede koje je bilo vezano za entuzijaste;
- razdoblje od 1991. do 2001. godine u kojem su se na tržištu pojavile specijalizirane prodavaonice "zdrave hrane" koje su pridonijele približavanju ekoloških proizvoda potrošačima te kada su osnovane brojne udruge što su aktivno sudjelovale u promicanju ekološke poljoprivrede putem seminara, tečajeva, sajмова i različitih izložbi, te;

¹¹ Prema: GRAHOVAC, P. (2005), *Ekonomika poljoprivrede*, Zagreb: Golden marketing, str. 153.

- razdoblje od 2001. godine do 2012. godine obilježava stvaranje i razvoj institucionalnog i zakonodavnog okvira ekološke proizvodnje.

Ne smije se zaboraviti da se u dijelu drugog razdoblja, zbog Domovinskog rata ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj znatno sporije razvijala nego u ostalim europskim zemljama i svijetu. Uloga države zbog donošenja već spomenutih zakona, omogućava i besplatno informiranje i edukaciju proizvođača putem Hrvatskog zavoda za poljoprivrednu savjetodavnu službu (HZPSS), osnovanu 1997. godine.

Razvoj ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj pogodovalo je i donošenje *Akcijskog plana razvoja ekološke poljoprivrede i proizvodnje hrane u Hrvatskoj za razdoblje 2011. – 2016. godine* od strane Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, koji je upravo ekološku poljoprivredu prepoznao kao bitan poduzetnički koncept koji može ostvariti i istovremeno biti u suglasju sa zaštitom prirode i okoliša i održanjem biološke raznolikosti. Osnovni cilj je povećanje udjela površina pod ekološkom poljoprivredom u ukupnim poljoprivrednim površinama u Hrvatskoj do 2016. godine na 8%. Temelj ovakve projekcije razvoja je zabilježeni trend porasta površina pod ekološkom poljoprivredom u Hrvatskoj u razdoblju od 2006.-2009. godine od prosječno 33% godišnje, odnosno s 6.008 ha u 2006. na 14.193 ha poljoprivrednog zemljišta u 2009. godini.

Akcijski plan donio je niz mjera koje će se poticati u narednom razdoblju¹²:

- Educirati i informirati ekološke proizvođače za stjecanje potrebnih znanja i informacija nužnih za uspješno poslovanje na gospodarstvima,
- Potaknuti sve sudionike u lancu ekološke proizvodnje u stvaranju partnerskog odnosa (privatno – javno partnerstvo, lokalna uprava – škole, vrtići),
- Održati i potaknuti povjerenje i svijest potrošača o ekološkim proizvodima, točnim informacijama o načinima i ciljevima ekološke proizvodnje, značaju i kvaliteti ekološkog proizvoda te njihovom označavanju

¹² Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja (2011.), *Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016.godine*, dostupno na: <http://www.mps.hr/UserDocsImages/strategije/AKCIJSKI%20PLAN%20RAZVOJA%20EKOLOŠKE%20POLJOPRIVREDE%20ZA%20RAZDOBLJE%202011-2016.pdf>, str. 3. (02.12.2015)

- Potaknuti prerađu ekološke hrane uključivanjem velikih gospodarskih subjekata u cilju dobivanja visokovrijednih proizvoda s dodanom vrijednošću te povećanja konkurentnosti ekoloških proizvoda
- Potaknuti stručnu i znanstvenu javnost da istraživačkim i znanstvenim radom verificiraju značaj i prednost ekološke poljoprivrede.

Ekološka poljoprivreda ima karakteristike koje bi mogle predstavljati višestruke prednosti u kontekstu današnje ekonomske situacije, ona je radno intenzivna, tj. zahtijeva mnogo više ljudskog rada nego konvencionalna. Osim toga, Hrvatska je ostala pošteđena od prevelike industrijalizacije poljoprivrede nekih područja poput Gorskog kotara i Like, Hrvatskog zagorja, Jadranskog područja, te posebno otoka. Unatoč nesumnjivim prirodnim preduvjetima za razvitak ekološke poljoprivrede, a posebice jasno izraženoj agroekološkoj raznolikosti nacionalnog poljoprivrednog prostora, mora se reći kako Hrvatska ulazi u skupinu rijetkih europskih zemalja u kojima je ovaj vid poljoprivredne proizvodnje još uvijek nedovoljno razvijen. Iako se o proizvodnji takozvane "zdrave hrane" gotovo svakodnevno piše i govori, činjenica je da u ovom trenutku mali broj hrvatskih proizvoda može nositi znak „ekoproizvoda”. Ipak, optimizam budi činjenica da broj registriranih hrvatskih ekoloških proizvođača neprestano raste.

Tablica 2. Broj fizičkih i pravnih osoba u ekološkoj proizvodnji

Godina	Broj proizvođača
2003.	130
2004.	189
2005.	269
2006.	342
2007.	477
2008.	632
2009.	817
2010.	1125
2011.	1494
2012.	1528
2013.	1609
2014.	2194

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede (17.11.2015.) Dostupno na:
<http://www.mps.hr/default.aspx?id=6184>

Navedena tablica i podatak Ministarstva poljoprivrede Hrvatske jasno ukazuje povećanje broja ekoloških proizvođača od 2003.godine do 2014.godine, koji su zasigurno shvatili koje su prednosti i značaj prelaska na eko proizvodnju.

Kao primjer dobre prakse u Hrvatskoj mogu se navesti Grupe solidarne razmjene. Grupe solidarne razmjene su grupe ljudi formalne ili neformalne koji se okupljaju kako bi zajednički kupovali ekološke proizvode direktno od proizvođača. Najčešće se to odnosi na hranu, ali ne nužno. Skraćivanje lanca između proizvođača i potrošača i odvijanje takve razmjene na lokalnoj razini pridonosi boljim uvjetima na tržištu za svakoga. Razlog tome je što se zaobilazi niz prekupaca, te na taj način smanjuje i troškove transporta, ali ujedno i jamči sigurnost proizvođača.¹³

Grupe solidarne razmjene razlikuju se od drugih kupovina u pridjevu „solidarna“. Solidarnost znači izabrati drukčiji model razvoja, izgrađen odozdo, zato što je čin kupnje uvijek politički čin. Kao što je uvodno navedeno da je pri činom kupnje povezano još niz drugih pravaca, to znači da svakodnevna mala gesta potrošača sa malo truda može uzrokovati skretanje opće ekonomije u pravom smjeru. Solidarnost koju takve grupe izabiru znači potporu malim proizvođačima koji bi inače imali jako ograničen pristup tržištu. Osim toga, grupe usmjeravaju i pozornost na sveukupni utjecaj njihove kupnje na okoliš te radnička prava, što znači da te grupe kupuju proizvode od proizvođača koje biraju po određenim principima.

To je ekonomija direktnog odnosa proizvođača i potrošača. Oboje napuštaju posrednike, posebno velike sustave organizirane distribucije poput supermarketa i postupno izgrađuju povjerenje, sklapaju savez. Grupe solidarne razmjene- GSR su participativni laboratorij gdje se izabire „kratak lanac“, odnosno izbacuju svi posrednici koji inače stoje između proizvođača i potrošača. Ove grupe razmatraju niz procesa tj. redoslijeda, od transparentnosti preko povjerenja do solidarnosti.¹⁴

Grupa se stvara zajedničkom vizijom, a da pri tome budu otvoreni i jasno izraze što žele. Nadalje, ako se odluče za ekološkog proizvođača, trebaju jasno izraziti što od njega traže i

¹³ PEŠAK, S. (2012.) *Održiva potrošnja i zdrava prehrana*, Zelena mreža aktivističkih grupa (ZMAG), str. 25

¹⁴ MEDIC, A. i PEŠAK, S. i drugi članovi grupe solidarne razmjene (2012.), *Grupe solidarne razmjene*, Zelena mreža aktivističkih grupa (ZMAG), str.4

žele, zatim kroz transparentnost proizvođač i potrošač iznose točno ekonomske stanje (kalkulacije cijena, način proizvodnje, prihod potrošača i sl.), te kroz tu iskrenost stvaraju povjerenje. Dakle, ukoliko su obje strane iskrene jedna prema drugoj, mogu sklopiti određeni ekonomski dogovor baziran na povjerenju. U slučaju da se pojave određeni problemi, obje strane traže potporu i pomoć, te na snagu stupa solidarnost.

Razlog što veći broj ljudi pristupa ovakvim grupama je taj što u prvom redu su to prilike da dobiju zdravu i sigurnu hranu po prihvatljivoj cijeni, a u drugom redu upravo to zajedništvo i druženje između članova GSR-a. Neki od glavnih kriterija koji se mogu naći u takvim grupama su:

- kvaliteta proizvoda,
- razumna cijena,
- ekološki, biodinamički i slični proizvodi,
- sezonski proizvodi,
- mali proizvođači,
- moralni proizvođači,
- bliski proizvođači,
- smanjenje pakiranja ili ambalaže

No, osim navedenog grupa nudi još mnogo toga. Unutar grupe pojedinci svojim sposobnostima, znanjem i vještinama iz agronomije ili veterinarstva pomoći će drugim potrošačima a i proizvođačima. Tako se unutar grupe upoznaju ljudi različitog društvenog podrijetla, koji druženjem i međusobnim povjerenjem zadovoljavaju zajedničke potrebe. Svaka grupa je stoga specifična i priča za sebe, te svaki pojedinac unutar nje dovlači svoje posebnosti i karakteristike koje ponekad mogu biti loše i tako stvarati probleme, ali je primarni cilj i razlika od drugih što se želi ostvariti dobar prijateljski odnos koji takve razlike i nesuglasice otklanjaju, te da potrošači kupuju direktno bez posrednika.

Procjenjuje se da takvih i sličnih grupa u čitavom svijetu ima više od pet tisuća. U Hrvatskoj je aktivno nekoliko i to na području i okolici Zagreba, Pule, Rijeke, Čakovca, Osijeka i dr.

3. ODRŽIVI TURIZAM

3.1. Pojam i koncepcija održivog razvoja

Pojam održivog razvoja potječe iz šumarstva, a odnosi se na mjeru pošumljavanja površina i na sječu šume koje su bile međuzavisne i nisu smjele narušiti biološku obnovu šume. Tijekom procesa razumijevanja termina „održivosti“ i „održivog razvoja“, osim ekološke ravnoteže vezane za te termine, sve se više isticala ekonomska sigurnost i socijalna pravednost kao elemente od kojih je „sastavljen“ održivi razvoj.¹⁵

Potkraj 19. stoljeća, naglasak se daje na obnovljive resurse kao što su fosilno gorivo, rudače, čisti zrak i voda, a istaknuti su kao slobodna dobra. U 80-im godinama 20. stoljeća održivost je ušla kao termin međunarodne zajednice kada je UN-a iznijela svjetsku strategiju očuvanja prirodnih resursa s ciljem postizanja održivog razvoja, te u terminologiji kako bi se ukazala povezanost razvoja i zaštite okoliša. Održivi razvoj se u studiji iz 1987. godine, pod nazivom *Naša zajednička budućnost* definira kao: „*razvoj koji zadovoljava potrebe današnjeg naraštaja bez ugrožavanja budućih naraštaja*“.

Svjetska konferencija okoliša i razvoja održana u Rio de Janeiro-u 1992. godine, pod pokroviteljstvom UN-a definitivno je prihvatila koncepciju održivog razvoja kao jedino poznato rješenje problema razvoja i okoliša. Na konferenciji usvojeni su ovi dokumenti: Agenda 21, Deklaracija o okolišu i razvoju, Okvirna konvencija o klimatskim promjenama, Konvencija o biološkoj raznolikosti i Globalni dogovor o šumama.

Svjetska agencija za prehranu i poljoprivredu (FAO), 1989. godine definira održivi razvoj kao „upravljanje i očuvanje (konzervacija) prirodnih resursa i orijentacije tehnoloških i institucionalnih promjena na način da se osigura postizavanje i održi zadovoljavanje čovjekovih potreba za sadašnje i buduće naraštaje; takav razvoj čuva vodu, biljni i životinjski svijet, okolini je prihvatljiv, tehnološki odgovarajući, ekonomski ostvarljiv i društveno prihvatljiv.“¹⁶

¹⁵ ČRNJAR M. i ČRNJAR K. (2009.), *Menadžment održivog razvoja*, Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci Glosa, str. 79.

¹⁶ Ibidem, str. 80

Iz navedene definicije dalo bi se zaključiti da se i koncepcija održivog razvoja ogleda u:

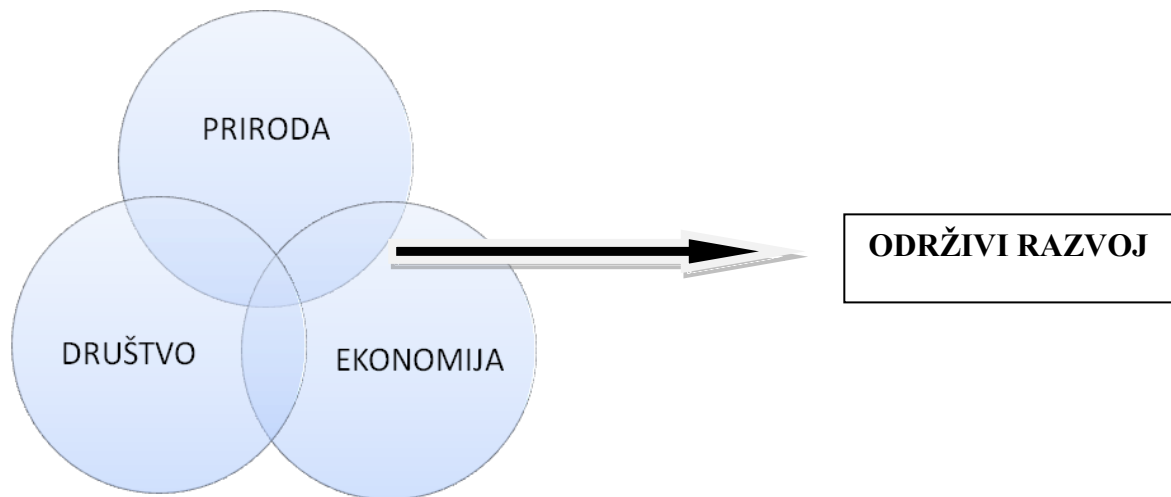
- očuvanju prirodnih resursa i s tim u vezi i temeljni zaokret u eksploataciji resursa;
- većoj učinkovitosti u raspodjeli resursa i preraspodjelu bogatstva;
- uvođenju novih tehnologija i poimanje razlike između rasta i razvoja;
- odustajanja od aktivnosti koje bi mogle ugroziti buduće naraštaje;
- uključivanju koncepcije održivog razvoja kao filozofije u sve društvene, ekonomske i političke strukture.

Održivi razvoj treba shvatiti kao rezultat individualne akcije potrošača, poduzetnika, zaštitara i država koji teže ostvarivanju individualnih ciljeva s namjerom da zajednički razmatraju i dočekaju bolju budućnost. Stoga zahtijeva jedinstven sustav povezanosti između ljudi i njihovih resursa i poslova u dinamičnoj ravnoteži prirodnog i društvenog sustava. Kako uskladiti ekonomski rast i razvoj s otvorenim pristupom javnim dobrima i prirodom izvornog okoliša, koji neminovno trpi loše posljedice vanjskih faktora, postaje najvažnije pitanje koje se veže uz održivi razvoj.

Održivi razvoj obuhvaća tri vrste održivosti, a to su (slika br. 2):

1. Društvena održivost kod koje se povećava jednakost i društvena pravda, a smanjuje društveni poremećaj, ostvariva jakim i sustavnim sudjelovanjem zajednice ili razvojem građanskog društva.
2. Gospodarska održivost koja se svodi na održavanje (zaliha) kapitala- prirodnog, društvenog i ljudskog.
3. Ekološka održivost koja se odnosi na održivost kvalitetnog stanja okoliša, to jest, blagostanja ljudi zaštitom izvora sirovina koje se koriste za ljudske potrebe (zadržavanje emisije otpadnih materija i sl.)

Slika 2. Održivi razvoj

Izvor: Prilagođeno prema: Črnjar, M. (2002.), *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci Glosa

3.2. Održivi turizam

3.2.1. Obilježja održivog turizma

Održivi razvoj turizma javlja se kao suvremena faza razvoja turizma, zasnovana na ekološkim principima, u kojoj treba uspostaviti pozitivan odnos između ekonomije i zaštite okoliša. Tu se isprepliću tri potrebe koje treba zadovoljiti kako bi turistički proizvod bio povezan i integriran, a to su: potrebe gostiju u privremeno promijenjenoj okolini, potrebe za očuvanjem te okoline, te eventualne potrebe pružatelja turističke usluge.

Turizam je po svojim značajkama veliki korisnik prostora tj. okoliša. Sve dok je turizam bio relativno malen i raspoređen po prostoru, te se shvaćao kao „pasivna turistička dokolica“, utjecaj takvog turizma nije činio poseban problem. No, kada je turizam poprimio masovne razmjere, te kada se počeo pretvarat iz pasivnog u aktivni tj. kada su turisti počeli

„konzumirati“ prirodu i prirodna bogatstva, nastali su neki novi oblici turizma koje smo nazvali:

- Ekspanzivni (kampinzi, nautika i sl.)
- Agresivni (svi oblici turizma koji se neplanski razvijaju)
- Destruktivni (kada se uništavaju pojedini prostori zbog neplanskog razvoja i agresivnosti)

Utjecaji turista na okoliš bit će to veći što je više turista smješteno na malom prostoru, ako duže ostaju u mjestu boravka, ako je jače razvijen „agresivni“ oblik turizma, te ako se razvoj turizma i slobodno vrijeme prepušta slučaju. Stoga se ekološki utjecaj turizma na okoliš mogu grupirati u:

- utjecaje koji čine turisti, te
- utjecaje koje čine organizatori turizma na okoliš

Možemo zaključiti kako turizam osim brojnih pozitivnih utjecaja ima i značajne negativne, koje se zasigurno ne smiju zanemariti i na koje se može i mora utjecati. U skladu s time potrebno je definirati prihvatni kapacitet turističke destinacije, kako bi se održala ravnoteža između ekonomskog i drugih interesa turista i organizatora turizma, te lokalnog prirodnog i sociokulturološkog okruženja.

Prihvatni kapacitet turističke destinacije definira se „kao maksimalan broj turista koji neće negativno djelovati na fizički okoliš kao ni na lokalno stanovništvo i njegove interese.“¹⁷

Odgovorni turizam, u konačnici dovodi u vezu turizam i održivi razvoj, jer zahtjeva odgovorniji odnos čovjeka prema svome okruženju, te se kao takav treba ostvariti u budućnosti. Koncepcijom održivog turizma osiguravamo turizmu budućnost u određenoj turističkoj destinaciji.

¹⁷ ČRNJAR, M.(2002), *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, str.327.

Odgovornost turizma prema održivosti temelji se na određenim načelima koji se mogu svesti na ostvarivanje ovih zadaća:¹⁸

- osjetljivost na socijalne, kulturne, moralne i druge koristi za lokalno društvo
- postojanosti turističkih resursa da osiguraju normalni razvoj turizmu u dugoročnom razdoblju
- respektiranju svih vrsta i oblika potreba turista kao i lokalnog stanovništva
- optimalizaciji gospodarskih učinaka za receptivnu zemlju, uz minimalnu kulturnu ili ekološku štetu
- zadovoljavajućem odnosu između lokalnog stanovništva i njegove ukupne okoline
- posebnoj pozornosti prema opterećenju područja ili lokacije
- osiguranju što većeg sudjelovanja dobrovoljnosti i neprofitnog sektora u turizmu, ali ne zanemarujući odgovarajući gospodarski interes
- brizi o obrazovanju, stručnoj izobrazbi, informaciji svih subjekata koji djeluju u turizmu

3.2.2. Indikatori održivog razvoja u turizmu

Indikatori se mogu definirati kao mjere tj. ocjene, koje služe menadžerima da lakše identificiraju stanje u određenom sektoru, te prilikom dobivenih informacija mogu razviti određene planove i odluke. Uz pomoć indikatora, omogućeno im je brže i preciznije poduzeti određene mjere i procjenu nekog stanja, te u slučaju da se pojave neki problemi, takvo stanje izbjegne brzim akcijama. Osnovne indikatore održivog turizma koje je istaknula Svjetska turistička organizacija (UNWTO) su¹⁹:

- Ekonomski indikatori
- Indikatori zadovoljstva posjetilaca (turista)
- Socio-kulturni indikatori
- Ekološki indikatori

¹⁸ VUKONIĆ, B. i KEČAN, K. (2001.), Turizam i razvoj, Zagreb: Mikrorad d.o.o., str 194

¹⁹ UNWTO (World tourism organization- Svjetska turistička organizacija), dostupno na: <http://sdt.unwto.org/sites/all/files/pdf/finrep.pdf> (17.11.2015.)

Iz ovih glavnih skupina indikatora se nadalje razvija u svakoj pojedinačnoj destinaciji 12 ciljeva indikatora održivog turizma koji su sljedeći:²⁰

- Ekonomska održivost

Svrha ovog indikatora je poboljšanje postojećih proizvoda ili novih u kvaliteti i količini. Postoji potreba da se određene destinacije bolje interpretiraju i promoviraju, te smanji neiskorištenost privlačnih i potencijalnih odredišta;

- Lokalni prosperitet

Svrha ovog indikatora je zadržati potrošnju u lokalnom području te širenje ekonomske koristi. Osim toga ukazuje na zadovoljstvo stanovništva na koje turizam izravno ili neizravno utječe, i to ispitivanjem stavova anketnim upitnikom;

- Kvaliteta zapošljavanja

Ovaj indikator podrazumijeva broj i kvalitetu lokalnih radnih mjesta, plaće i uvjete pod kojima zaposleni rade, ponude radne snage i njihova izobrazba (treninzi);

- Socijalni kapital

Pod ovim se indikatorom podrazumijeva razvoj poduzetništva za ekološka poduzeća, potporu u privatnom sektoru, te poboljšanju pristupa turističkom sektoru malih poduzeća;

- Zadovoljstvo (ispunjenje) posjetitelja

Svrha ovog indikatora da se osigura sigurnost posjetitelja u nekom mjestu, a to podrazumijeva adekvatnu opremu (npr. oprema hitne službe), signalizaciju, znanje lokalnog stanovništva, smanjenje diskriminacije i sl.;

- Kontrola lokalnog stanovništva

S obzirom da se planiranje i kontrola u većini slučajeva vrši na nacionalnoj razini, ovaj indikator nastoji uključiti lokalno stanovništvo u planove i upravljanje resursima;

²⁰ Prilagođeno prema UNWTO, dostupno na: <http://sdt.unwto.org/sites/all/files/pdf/finrep.pdf> (17.11.2015.)

- Dobrobit zajednice

Svrha ovog indikatora je utjecat na društvenu strukturu, kvalitetu života, te pristup resursima;

- Kulturno bogatstvo

Ovaj indikator nastoji zaštititi i prezentirati kulturnu baštinu neke destinacije, te unaprijediti i održati kulturno nasljeđe raznim edukacijama s obzirom da lokalno stanovništvo ponekad ima premalo ili gotov nikakvo znanje o njoj;

- Tjelesni integritet

Ovaj indikator je od velike važnosti za okoliš jer se odnosi na očuvanje krjobraza, njegove čistoće, te planiranju i provođenju njegove zaštite zbrinjavajući otpad koji nastaje od turizma;

- Biološka raznolikost

Kao i prethodni indikator i ovaj ima za cilj utjecati na zaštitu flore i faune, njihovom očuvanju kao i edukaciji o biološkoj raznolikosti za sve korisnike;

- Održivost resursa

Svrha ovog indikatora je smanjiti korištenje neobnovljivih izvora poput energije, vode i sl., a povećat korištenje obnovljivih koji uključuju i solarne izvore i sl.

- Čistoća okoliša

Kao što je prethodno istaknuto očuvanje okoliša, i ovaj indikator nastoji povećati globalnu održivost na svim razinama i područjima kroz smanjenje otpadnih emisija (ugljičnog dioksida), onečišćenja vode, zraka i tla;

Možemo zaključiti kako je od izuzetne važnosti primjena ovih indikatora održivog turizma za svaku destinaciju, ali i u turizmu općenito, kako bismo mogli razvijati turizam u skladu s mogućnostima koje nam prirodni okoliš pruža, te tako osigurati sigurno okruženje za buduće naraštaje.

3.3. Održivi turizam u Hrvatskoj

Načela održivog turizma u poslovanju određenih destinacija nastoje zaštititi prirodne resurse, kulturnu baštinu te zadovoljstvo lokalnog stanovništva, kako sadašnjih tako i budućih generacija. Zbog toga se turizam oslanja na suradnju lokalnog stanovništva, kao i pružatelje turističkih usluga u destinacijama, koji čine sastavni dio turističke ponude ili proizvoda. Turizam je u Hrvatskoj jedna od najznačajnijih gospodarskih grana, prije svega zbog jedinstvene prirodne i kulturno-povijesne baštine. S obzirom da turističko tržište u svijetu postaje sve dinamičnije i konkurentnije, Hrvatska te procese mora pratiti i prilagođavati im se ako i dalje želi održavati i razvijati svoj imidž privlačnog turističkog odredišta.

Kako dolazi do porasta svijesti o zdravom životu kao i razvoja potrebe za očuvanjem, isticanjem i upoznavanjem lokalnih tradicionalnih načina življenja i vrijednosti kao protuteže sve većoj svjetskoj globalizacijskoj uniformnosti, održivost postaje značajan čimbenik i u tom smislu očuvanja lokalne kulture ali također i očuvanja lokalnog okoliša turističkih destinacija.²¹

Sukladno tome, *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine* daje odgovor na pitanje kakav turizam Hrvatska želi i treba razvijati, te utvrđuje ključne aktivnosti turističke politike usmjerene na osiguravanje proizvodnih, institucionalnih, organizacijskih i ljudskih pretpostavki za poboljšavanje konkurentne sposobnosti hrvatskog turizma i korištenje resursne osnove na načelima odgovornog i održivog razvoja.

Konačno, budući da je riječ i o dokumentu koji bi trebao osigurati uklapanje Hrvatske u konsolidiranu turističku politiku Europske unije, *Strategija razvoja turizma RH do 2020.* predstavlja cjelovit konceptualni okvir koji omogućava²²:

- koordinirano djelovanje nositelja turističke politike i sustavno usuglašavanje mjera turističke politike;
- cjelovito razumijevanje ključnih pravaca razvoja hrvatskog turizma kao preduvjet privlačenja interesa potencijalnih domaćih i stranih ulagača; te

²¹ Prema web stranici: Eko-partner.hr, dostupno na: <http://www.eko-partner.hr/?q=node/33> (02.12.2015.)

²² Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine* (2013.), dostupno na: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/130426-Strategija-turizam-2020.pdf>, str.3 (02.12.2015.)

- ciljano usmjeravanje razvojno-investicijskog procesa i efikasno povlačenje sredstava EU fondova.

Iz navedenih okvira da se zaključiti da je održivi razvoj turizma načelno prepoznat kao temelj razvoja i uopće opstojanja turizma kao jedne od osnovica gospodarskog blagostanja naše zemlje. Međutim, konkretno stanje turističke prakse u Hrvatskoj nažalost nije često u skladu s načelima održivog razvoja zbog nedovoljnog znanja i bavljenja tom problematikom kao i pogrešne percepcije da je ekološki odgovorno ponašanje nešto skupo i beskorisno.

No, ne treba zaboraviti da pozitivni primjeri u praksi ipak postoje i da ih se treba istaknuti kako bi i drugi mogli slijediti takve primjere. Na web stranicama održivog turizma u Hrvatskoj²³ ističu se kao dobar primjer tako zvani Eko hoteli. Kao i u prethodno navedenoj Strategiji razvoja u vidu hotelske ponude stoji da je u cilju osigurati održiv i međunarodno konkurentan razvoj, ali i energetske učinkovito poslovanje, te da nova hotelska izgradnja u Hrvatskoj podrazumijeva implementaciju sustava okolišno odgovorne prakse na svim razinama, kako tijekom gradnje, tako i tijekom operativnog poslovanja.²⁴

Eko hoteli su hoteli koji nose eko oznaku s logotipom „srce sa listom“ i priznati su kao objekti koji vode najveću brigu o okolišu na svom području. Hrvatska eko-oznaka za smještaj u turizmu za male i obiteljske hotele prati strukturu Europske eko-oznake Eco-flower. Eko certifikat potvrđuje da se u objektu racionalno koriste energenti, sredstva za rad i da se njihova provjera vrši po točno utvrđenim procedurama. Sama izgrađenost objekta mora imati sve potrebne kontrolne točke i sredstva za sprječavanje gubitka energije. Isto tako, certifikat se odnosi na sortiranje, razvrstavanje i selektivno prikupljanje otpada koji se stvaraju kao nusproizvodi unutar procesa u proizvodnji u hotelu. U eko hotelima OMH jela se pripremaju po tradicionalnim receptima, od domaće proizvedenih proizvoda s područja s kojeg potječe ili na kojem se nalazi hotel.²⁵

Cilj je takvih hotela širenje ekološke svijesti ne samo među osobljem i gostima, već i sa svima koji dolaze u doticaj sa njihovim uslugama. Ovakav projekt nastao je uz suradnju Udruge

²³ Prema web stranici: Održivi razvoj turizma hrvatske, dostupno na: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx> (02.12.2015.)

²⁴ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine* (2013.), dostupno na: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/130426-Strategija-turizam-2020.pdf>, str 49. (02.12.2015.)

²⁵ Prema web stranici: Nacionalna udruga obiteljskih i malih hotela, dostupno na: <http://omh.hr/default.aspx?id=2297> (02.12.2015.)

malih i obiteljskih hotela (OMH), te Ministarstva turizma, koji su u sklopu Hrvatskog centra za čistiju proizvodnju, 2009. godine tako izradili studiju "Eko znak Nacionalne Udruge Obiteljskih i Malih Hotela" kojom su se definirali i razradili kriteriji i postupci za uvođenje ekološke oznake označavanja za članove Udruge.

Prednosti koje takvi hoteli ističu su slijedeći²⁶:

- Eko-znak pokazuje i dokazuje visoku kvalitetu i brigu o okolišu;
- Smanjenje potrošnje resursa kao što su voda, el. energija i smanjenje količine otpada dovodi i do smanjenja troškova;
- Opredjeljenje za očuvanje okoliša znači zdrav smještaj, zdravu prehranu i zdravo okruženje za goste i zaposlenike, te time direktno utječe na njihovo zadovoljstvo i doprinosi ispunjenju njihovih očekivanja;
- Eko-znak doprinosi boljoj kvaliteti usluge i jača poziciju na tržištu te razlikuje hotele koji ga posjeduju od ostalih.

Osim navedenog ističu se i druge prednosti koje ovakvi hoteli pružaju svojim članovima, putem tržišnih prezentacija odnosno marketinga, a koji uključuju:

- Kataloge- izrađeni su vrlo stručno s posebnim osvrtom na destinacije u kojima se hotel nalazi (veliki broj primjeraka na čak 11 svjetskih jezika u više TZ-a);
- Sajmove- 6 do 7 sajмова godišnje koje zastupa HTZ;
- Web-portale- Web portal Udruge OMH dva puta je nagrađen VIDI TOP DESET za kategoriju turizma, vlastita facebook stranica;
- Snimanje video-materijala- snimanje virtualnih šetnji- panorama 360°, video galerija;
- Stotine preporučenih agencija- u sklopu akcije svaki član ima pravo pristupa bazi podataka od oko 200 agencija;
- Edukacije- za vlasnike i menadžere OMH-a koji su besplatni;
- Komercijalne odnose- cilj je bolja suradnja sa domaćim dobavljačima i snižavanje troškova inputa;
- Info call centre- pružanje potrebnih informacija svojim članovima (priručnik o kategorizaciji, informacije o poticajima Ministarstva i sl.);

²⁶ Prema web stranici: *Nacionalna udruga obiteljskih i malih hotela*, dostupno na: <http://omh.hr/default.aspx?id=2297> (02.12.2015.)

- Eno-gastro klaster-podizanje kvalitete eno gastronomske ponude svakog člana sa naglaskom na hrvatsku autentičnost iz svih regija gdje se nalaze hoteli.

Danas Nacionalna udruga obiteljskih i malih hotela u svom redovnom i pridruženom članstvu broji 146 hotela i 66 visokokvalitetna pansiona i agrodomaćinstva s područja cijele Hrvatske. Ukoliko se želi postati članom OMH-a, potrebno je Izvršnom uredu Udruge OMH poslati kratku zamolbu kao i rješenje o kategorizaciji objekta, te ispuniti pristupnicu, a nakon odluke Upravnog Vijeća obavijest dobiva svaki član. Primjeri eko hotela OMH-a koji su istaknuti na web stranicama su: hotel Korana Srakovčić, hotel Vicko, hotel Savus, te hotel Bitoraj.

Svaki član OMH-a tako dobiva i svoj prepoznatljivi logo(slika br.3):

Slika 3. Logo Nacionalne Udruge malih i obiteljskih hotela

Izvor: web adresa: <http://www.omh.hr/default.aspx?id=79>

Dobar primjer prakse uvela je i Udruga poslodavaca u hotelijerstvu Hrvatske (UPPUH) koja je pokrenula pilot-projekt „Zeleno poslovanje u hotelijerstvu“ u sklopu kojega je oko dvadeset hrvatskih hotela u 2014. trebalo dobiti certifikat Green Hotel (zeleni hotel) uz potporu Ministarstva turizma. Prije početka realizacije projekta, s kojim je UPUHH krenuo u srpnju 2013., u udruzi su detaljno proučeni postojeći zeleni certifikati, kao što su Prijatelj prirode, Travelife, Blaue Angel i sl., a potom su definirani zeleni kriteriji za hotele.²⁷

²⁷ Prema web stranici: Udruge poslodavaca u hotelijerstvu Hrvatske, dostupno na: <http://www.upuhh.hr/hr/vijesti/dodjela-certifikata-sustainable-hotel/> (02.12.2015.)

Brojne analize hotela koji su prešli na zeleno poslovanje pokazuju da se u takvim objektima u prosjeku troši 20% manje vode, da su troškovi odvoza smeća 15% niži, a dolazi i do poboljšanja okoliša u kojem se objekti nalaze. Usto se podiže i motivacija zaposlenih te stvara bolja komunikacija s gostima, jer osim pojačane brige o zaštiti okoliša oni danas izražavaju i sve viši stupanj socijalne osjetljivosti naspram šire zajednice.

Hoteli su te certifikate zaslužili svojim poslovnim upravljanjem i primjenom standarda održivog i zelenog poslovanja. U 2014. godini te certifikate dobio je 21 hotel, prvi među njima zagrebački Hotel International iz sastava HUP-Zagreb. Ove godine (2015.), sredinom svibnja, certifikate je dobilo još 20 hotela.²⁸

Jedan od takvih primjera je i Hotel Split, certificirani objekt energetskog razreda A sa vlastitom solarnom elektranom, prikuplja kišnicu, nudi hranu iz domaćeg uzgoja i kontroliranog podrijetla, upotrebljava biorazgradiva sredstva za čišćenje, rasvjetu projektiranu u LED tehnologiji i mnoge druge elemente zelenog turizma. Osim hotela Split tu je i hotel Sv. Križ u Trogiru koji je kod rekonstrukcije objekta instalirao solarne panele putem kojih dobiva energiju za pripremu potrošne tople vode, dok za grijanje koriste pelete, a povrće i voće koje poslužuju gostima uzgajaju sami, u vlastitom vrtu. Punta Skala Resort ističe održivost kao jednu od svojih ključnih korporativnih vrijednosti, što uključuje zaštitu okoliša, pročišćavanje otpadnih voda koje se zajedno s kišnicom i vodom iz bazena koriste za ispiranje WC-a i navodnjavanje zelenih površina, smanjenje otpada i optimizaciju potrošnje energije. Morska voda crpi se i koristi ljeti za hlađenje, a zimi za grijanje, a naglašavaju da su, osim kod dolaska i odlaska, područje bez automobila.²⁹

Ono što je važno naglasiti u vezi budućnosti turizma, ne samo Hrvatske već i u cijelome svijetu, jest da je važno najprije pomaknuti funkcioniranje društva od neracionalnog i okolišno neodgovornog prema dugoročno, dakle u prvom redu okolišno, održivom. Održivi razvoj, premda se općenito definira kao sastavnica tri komponente, ekonomske, ekološke i socijalne, u svojoj suštini najviše ovisi o dugoročnom očuvanju kvalitete prirodnog okoliša i životno nužnih resursa kao što su voda, hrana, zrak, energija. Stoga su ovakvi primjeri održivosti dobar početak i koncept za gradnju i opstanak budućih generacija u poslovanju turizma.

²⁸ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, dostupno na: <http://www.mint.hr/default.aspx?id=22827> (03.12.2015.)

²⁹ Prema web stranici: dostupno na: <http://www.energetskocertificiranje.com.hr/ekoloski-turizam-u-hrvatskoj/> (03.12.2015)

4. MEĐUOVISNOST EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE I ODRŽIVOG TURIZMA

4.1. Ruralni turizam

Turizam i poljoprivreda danas se smatraju najvećim rastućim djelatnostima koji su od velikog nacionalnog interesa. Osvrćući se na povijest razvoja turizma, možemo uočiti kako je upravo ruralno područje uvijek izazvalo veliki interes i privlačilo ljude za provođenje svog slobodnog vremena. Stoga ne čudi da pogotovo danas, u vrijeme velikih promjena i zagađenja okoliša, te općenito načina života, privlači sve veći interes stanovništva za zaštićenom prirodom i tradicionalnim seoskim zajednicama u ruralnim područjima.

Definiranje ruralnog područja ili ruralne sredine danas je otežano zbog različitog definiranja u različitim zemljama. Prema dosadašnjim iskustvima za definiranje ruralnog područja koriste se sljedeća obilježja³⁰:

- mali broj stanovnika,
- dominantno korištenje zemlje i šuma za opstanak ljudi,
- društvena struktura, običaji i seoski identitet.

Prema istaknutim obilježjima dalo bi se definirati ruralno područje kao sredinu s malom koncentracijom stanovnika, kojima je glavno zanimanje upravo poljoprivreda, a koje karakteriziraju posebni seoski običaji i identitet. Bitne karakteristike ruralnog područja koja su pogodna za razvoj turizma koja se mogu pružiti turistima, mnogobrojne su različitosti krajolika i to: rijeka, jezera, planina, kanala i sl.

Vijeće Europe 1986. godine definira ruralni turizam kao turizam koji obuhvaća sve aktivnosti u ruralnom području, a ne samo one koji bi se mogle odrediti kao farmerski ili agroturizam, odnosno turizam na seoskom području sa svim karakteristikama koje se provode na tom području, a kao najvažnije karakteristike smatraju se mirna sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija s domaćinima, domaća hrana, upoznavanje seljačkih poslova i sl. Na taj način ruralni turizam zadire u dva gospodarska sektora, turizam i poljoprivredu, oblikujući specifičnu turističku ponudu.

³⁰ RUŽIĆ, P.(2005.), *Ruralni turizam*, Poreč: Institut za poljoprivredu i turizam, str.12

Na seminaru „Strategija razvoja ruralnog turizma u Južnoj Europi“ održanom krajem 1991. godine na poljoprivrednom sajmu u Bilbao (Španjolska), pored ostalog, istaknuto je da se izvan gradova i područja maritimnih centara, u slobodnom prostoru i selima razvija posebna vrsta turizma koja se na engleskom jeziku naziva „Rural tourism“, na francuskom „Tourisme rural“, na talijanskom „Turismo rurale“, na njemačkom „Ferien auf dem Land“. ³¹

Nadalje se ruralni turizam definira prema različitim oblicima, i to kao: seljački (agroturizam), rezidencijalni, zavičajni, sportsko-rekreacijski, zdravstveni, lovni, ribolovni, ekoturizam itd. Sve ove oblike ruralnog turizma dalje dijelimo na prolazni ili izletnički i boravišni, dakle ovisno o dužini boravka. Svi oblici, dužina ili aktivnosti u ruralnom području svode se na to da se čovjek iz urbane sredine vrati u prirodu, te na taj način pokrene niz gospodarskih i negospodarskih aktivnosti poput uzgoja prirodne i zdrave hrane, oživljavanju poljoprivredne proizvodnje na malim površinama, aktivnom odnosu prema prirodi i poljoprivrednoj proizvodnji na obiteljskim gospodarstvima, povratku prirodnim vrijednostima, vraćanju ukupnom seoskom ambijentu (ambijent stanovanja, arhitekture, nošnje i sl.) itd.

Ruralna područja s obiteljskim gospodarstvima danas pokazuju sve veće zanimanje kod ljudi, kako svojom ponudom (narodni običaji, kulinarski i dr.), tako i svojim prekrasnim prirodnim ambijentom. Osim toga obiteljska gospodarstva su prepoznala i veliku ulogu i važnost ekološke proizvodnje kao obliku ponude u turizmu.

Ruralni turizam sa ekološkom poljoprivredom, kojoj je svrha proizvodnja zdrave hrane, tj. proizvodnja hrane uz minimalno ili bez korištenja umjetnih gnojiva, herbicida, pesticida i drugih kemijskih sredstava, a time proizvodnja koja neznatno utječe na zagađenje okoliša i njegovo očuvanje, predstavlja koncept održivog razvoja u turizmu.

4.2. Agroturizam

Kako je u prethodnom poglavlju dana definicija ruralnog turizma gdje se spominju i njegovi različiti oblici, posebno se prepoznaje u okviru održivog turizma tako zvani seljački turizam tj. agroturizam. Agroturizam kao jedan od pojavnih oblika ruralnog turizma sve je prisutniji u znanstvenim istraživanjima, no, kako je sama djelatnost novijeg datuma, u Hrvatskoj ne postoji jedinstvena definicija agroturizma.

³¹ Ibidem, str.15.

U agroturizmu s obzirom na usluge koje se pružaju i objekte u kojima se pružaju usluge turistima može se govoriti o nekoliko varijanti njegovih oblika. S obzirom na usluge može se govoriti o sljedećim oblicima agroturizma³²:

- oni u kojim se pružaju samo usluge prehrane,
- oni u kojima se pružaju samo usluge smještaja i
- oni u kojima se pružaju usluge smještaja i prehrane

Kvaliteta ponude takvog gospodarstva ovisi o brojnim činiteljima koji se odnose na njegovu okolišnu, klimatsku, rekreacijsku, vizualnu privlačnost, zatim o prometnoj povezanosti, komunalnoj i servisnoj opremljenosti i cjelokupnoj ljepoti kraja u kojem se takvo gospodarstvo nalazi. Agroturizam se u Europi počeo razvijati krajem 20.stoljeća, a od 1990-ih se proširio i u Hrvatskoj, posebice u Istarskoj županiji.

Agroturizam predstavlja oblik turizma koji je ukorijenjen u lokalnoj zajednici i temeljen na njenim geografskim obilježjima, tradiciji, kulturi i običajima. Razlika među pojmovima ruralni turizam i agroturizam je u kriteriju prema kojemu se definira, pa tako ruralni turizam obuhvaća turističku aktivnost u ruralnim prostorima, dok agroturizam predstavlja povezivanje poljoprivrednih i turističkih aktivnosti na gospodarstvu.³³ Stoga je za ruralni turizam kao kriterij važan prostor, dok je za agroturizam djelatnost zbog kojeg se gospodarstvo može smatrati „agroturističkim“.

Razvoj agroturizma temelji se na ciljevima održavanja i jačanja poljoprivredne proizvodnje na obiteljskim gospodarstvima, socijalnoj koheziji kroz mogućnost indirektnog zapošljavanja i ostvarivanja značajnog prihoda kroz turističke usluge, te smanjivanju depopulacije ruralnih područja.³⁴ Iako su brojna istraživanja pokazala kako u Hrvatskoj postoji bogata i raznolika enološka i gastronomska ponuda na takvim gospodarstvima, te kako se skroman smještajni kapacitet sve više razvija, i dalje je najveći nedostatak nepostojanje dodatnih turističkih sadržaja na agroturističkim gospodarstvima.

³² Ibidem, str. 20

³³ Prema web stranici: *Ekoagroturizam-pokretač održivog razvoja turizma*, dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/429920.Brcic-Stipevic_Petljak_Renko.pdf, str. 6 (03.12.2015.)

³⁴ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, dostupno na: http://www.mint.hr/UserDocsImages/Prirucnik_Seoski_turizam.pdf, str. 175 (03.12.2015.)

Prema Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. daljnji razvoj agroturizma treba se temeljiti na obogaćivanju ponude obiteljskih seoskih gospodarstava, ponajviše kroz uspostavu lokalnih i regionalnih ljudskom rukom stvorenih atrakcija kao što su vinski podrumi, rekreacijski sadržaji, vidikovci, tematski parkovi i slično. Sustavnim mjerama potrebno je poticati obnovu napuštenih sela, stavljajući ih u funkciju turističke ponude. Prioritet bi trebao biti tematiziranje ponude grupiranjem seoskih domaćinstava prema različitim temama (npr. obiteljska, gospodarstva s organskom proizvodnjom), kao i razvijati više „etno sela“, posebice revitalizacijom pretežito ili potpuno napuštenih ruralnih cjelina, te uspostaviti sustav kontinuirane edukacije poduzetnika u ruralnom i agroturizmu.³⁵

Osim navedenog agroturizma, predstavlja se i jedan poseban oblik turističke ponude, definiran kao okolišno odgovorno posjećivanje očuvanih prirodnih područja, a to je ekoturizam. Ekoturizam uključuje sve oblike turizma u kojima je glavna motivacija turista i lokalnog stanovništva zaštita i očuvanje prirode, kao i tradicijske kulture, stvaranjem ekonomske koristit lokalnim zajednicama i vlastima. Premda je riječ o malom segmentu turizma na koji se odnosi samo dio turističkih aktivnosti u ekološki osjetljivim prostorima, ekoturizam kao jedan od oblika ruralnog turizma u pojedinim slučajevima može biti izjednačen s agroturizmom. Povezivanjem ovih dvaju oblika turizma, stavljajući naglasak na održivost, te uključujući ekološku proizvodnju na tim gospodarstvima, dobiva se jedan sasvim novi oblik ponude koji nosi naziv ekoagroturizam.

4.3. Ekoagroturizam- primjer održivog razvoja turizma

Agroturističko gospodarstvo može nuditi oblik agroturizma i ekoturizma ukoliko nudi dodatne turističke usluge na svom gospodarstvu, te ukoliko posluje na načelima ekološke poljoprivredne proizvodnje. Takvo gospodarstvo onda možemo nazivati ekoagroturističkim.

Ekoagroturizam je vid ekološki svjesnog turizma na obiteljskim gospodarstvima koji podržava održivi pristup razvoja ruralnih područja jer u svojim standardima sadrži elemente³⁶:

- održivog razvoja ruralnog krajobraza;

³⁵ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine* (2013.), dostupno na: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf> (03.12.2015.)

³⁶ Prema web stranici: *Ekoagroturizam*, dostupno na: <http://www.stari-grad.hr/?show=11437&nid=20773> (03.12.2015.)

- ekološku održivost;
- socijalnu i kulturnu održivost; te
- ekonomsku održivost, a koju čine:
- poštivanje nosećeg kapaciteta područja;
- monitoring turističkih aktivnosti
- poboljšavanje turističke infrastrukture; te
- podizanje razine ekološke svijesti lokalnog stanovništva i gostiju.

Osim ekonomske kategorije, koju ekoagroturizam nudi, on predstavlja stav, etiku i filozofiju razmišljanja o zdravijem načinu prehrane i življenja, vodeći pritom računa o očuvanju okoliša.

U Europi su prisutni uspješni primjeri povezivanja ekološke poljoprivrede i turizma, posebice u Austriji, Njemačkoj i Italiji. Austrija se može uzeti kao primjer zemlje u kojoj se intenzivno potiče ekološka poljoprivreda i u kojoj se ekoagroturizam intenzivno razvija. Turistima koji borave na ekoagroturističkim gospodarstvima, nudi se smještaj koji je obnovljen po ekološkim principima, te se pruža prehrana i prodaja ekoloških prehrambenih proizvoda.

Kako u Strategiji razvoja hrvatskog turizma stoji da je snaga hrvatskog turizma upravo ekološki čisto prirodno okruženje, te je nezagađeno tlo pogodno za proizvodnju ekološki zdrave hrane tj. potencijal ekološke proizvodnje u Hrvatskoj naglašen, stoga je važno promovirati održivost ruralnog područja upravo kroz ekoagroturizam. Kao jedan primjer takvog gospodarstva može se uzeti Zrno eko imanje.

Zrno eko imanje je najstarije hrvatsko ekološko imanje s tradicijom dugom još od 1988. godine. S velikom bioraznolikošću na površini od 20 ha, nalazi se u malom selu Habjanovcu kraj Vrbovečke Dubrave, 55 kilometara istočno od Zagreba. Zrno eko imanje je prvo u Hrvatskoj 1995. dobilo EKO-OSKAR za zaštitu okoliša u poljoprivredi i šumarstvu, a od 2002. godine imanje je u sustavu kontrole prema hrvatskom Zakonu o ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji, te je upisano u Upisnik eko-proizvođača pod rednim brojem 40 i ima potvrđnicu za svoje proizvode³⁷.

Ponuda na ovom imanju uključuje proizvodnju poljoprivrednih proizvoda, edukacijske seminare o ekološkoj poljoprivredi, kao i usluge smještaja i prehrane. Ekološki proizvodi koji

³⁷ Prema web stranici: *Zrno eko imanje*, dostupno na: <http://www.zrno.hr/index.html> (04.12.2015.)

se nude na imanju su povrće, voće, žitarice, mahunarske i začinsko bilje. Osim toga se na imanju bave i ekološkim uzgojem životinja. Dolazak na imanje je potrebno telefonski najaviti jer imanje ne posluje kao izletničko gospodarstvo otvorenog tipa. Ekoagroturistička ponuda na gospodarstvu se temelji na kombinaciji ponude ekoloških prehrambenih proizvoda, poslovnih sadržaja, zabavnih i sportsko-rekreacijskih sadržaja. Svojom turističkom ponudom gospodarstvo nastoji zadovoljiti potrebe različitih segmenata, a posebice onih koji su usmjereni na brigu o zdravlju. Otvoreni dani posvećeni plodovima zemlje kada se posjetiteljima nude edukacije o ekološkoj poljoprivredi, pripravljanju jela i sl. odražavaju se početkom lipnja i krajem rujna. No kako na imanju postoji potreba za proširenjem smještajnog kapaciteta, u planu je adaptacija dviju starih kuća u izvornom prirodnom materijalu. Tako je ovo gospodarstvo pravi primjer ekoagroturizma u Hrvatskoj i može služiti kao primjer još uvijek neprepoznatog potencijala hrvatskog ruralnog turizma..

5. ZAKLJUČAK

„Tek kada posijete posljednje drvo, kada zatrujete posljednju rijeku i uhvatite posljednju ribu, tek tada ćete otkriti da se novac ne može jesti.“

(Poslovica iz Indijanskog plemena Cree)

Briga za okoliš, kao i briga za nas same, ostvaruje se mijenjanjem navika koje smo stekli tokom života, a koje se odnose na kvalitetu življenja (konzumacije hrane), time što ćemo odabrati ono zdravije putem ekološke proizvodnje, kao i promijene u stilu življenja (povećanjem svijesti), u smjeru održivosti.

Turisti, kao i lokalno stanovništvo danas postaju sve više ekološki osvješteni, što dovodi do toga da vlada i tvrtke danas postaju prisiljene poduzeti određene mjere u smjeru održivosti, kako bi opstali i profitirali.

Kako ekološka proizvodnja i održivi turizam čine sinergiju niz različitih čimbenika koji se međusobno povezuju, te na taj način ostvaruju veliku ekonomsku i socijalnu dobit, kao na primjeru u ruralnim područjima, putem ekoagroturizma, možemo doći do zaključka da se sve veća pažnja pridodaje takvom načinu gospodarenja na današnjem tržištu. U vrijeme kada raste broj bolesti, kada su sve prisutnije razne ekološke i ekonomske krize kao nikada do sada, dolazi sve više do značaja upravo koncept održivosti i ekološke proizvodnje kao preventiva za daljnje uništenje naše egzistencije.

Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, kao i Ministarstvo poljoprivrede te su prijetnje prepoznale, pa tako u svojim strategijama i planovima jasno ističu koje su mjere potrebne za uspješan koncept održivog gospodarenja kako u turizmu tako i u poljoprivredi. Ekološka poljoprivreda je prepoznata kao značajan ekonomski potencijal, posebno u ruralnim područjima, pa u skladu sa donesenim zakonima i uz pomoć državnog poticaja, dovodi do povećanja ekoloških proizvođača. No, osim što ekološka poljoprivreda pozitivno utječe na razvoj pasivnih područja i ima velike mogućnosti integracije na ruralnim područjima, ona ostvaruje i brojne druge koristi jer pozitivno utječe na poljoprivredu i turizam u cjelini. Ekoagroturizam je oblik turizma koji se provodi na ekološkim poljoprivrednim gospodarstvima, gdje se uz ekološke proizvode, pružaju i ostale turističke usluge, stavljajući naglasak na ekološku održivost, pa stoga predstavlja veliki potencijal za održivi turizam u Hrvatskoj, a i u svijetu. Održivi turizam predstavlja bolju kvalitetu života, kako lokalnog stanovništva, tako i za turiste. Primjeri održivog turizma i u eko hotelima veliki su potencijal

za gospodarstvo i očuvanje okoliša naše zemlje, te šire. Iako Hrvatska zaostaje i u jednom i drugom području, nužno je navedene strategije i planove ministarstava provesti što češće i više u praksi, jer je potencijal u našoj zemlji itekako prepoznat, kako nam govore navedeni primjeri.

Ovim radom se htjelo ukratko ukazati na glavne točke i značajke pojedinih pojmova, njihovu povezanost, provedenu praksu, te veliki značaj za dobrobit nas, kao i generacije koje slijede. Stoga, sam ovaj rad započela i završila sa poslovicama koje nam jasno ukazuju na važnost očuvanja naše Zemlje.

6. LITERATURA

a) KNJIGE

1. Črnjar, M. (2002.), *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Glosa Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci
2. Črnjar, M. i Črnjar, K.(2009.), *Menadžment održivog razvoja*, Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci Glosa
3. Grahovac, P.(2005), *Ekonomika poljoprivrede*, Zagreb: Golden marketing
4. Ružić, P. (2005.), *Ruralni turizam*, Poreč: Institut za poljoprivredu i turizam Poreč
5. Vukonić, B.i Keča K.(2001), *Turizam i razvoj*, Zagreb:Mikrorad d.o.o.
6. Znoar, D. (1996.), *Ekološka poljoprivreda*, Zagreb: Nakladni zavod Globus

b) INTERNET

1. Ekološka imanja u Hrvatskoj, Zrno eko imanje, dostupno na: <http://www.zrno.hr/index.html> (pristupljeno dana 04.12.2015.)
2. Eko hoteli u Hrvatskoj, dostupno na: <http://www.energetskocertificiranje.com.hr/ekoloski-turizam-u-hrvatskoj/> (pristupljeno dana 03.12.2015)
3. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, dostupno na: <http://www.mint.hr/default.aspx?id=22827> (pristupljeno dana 03.12.2015.)
4. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, dostupno na: http://www.mint.hr/UserDocsImages/Prirucnik_Seoski_turizam.pdf, str. 175 (pristupljeno dana 03.12.2015.)
5. Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja (2011.), *Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016.godine*, dostupno na: <http://www.mps.hr/UserDocsImages/strategije/AKCIJSKI%20PLAN%20RAZVOJA%20EKOLOŠKE%20POLJOPRIVREDE%20ZA%20RAZDOBLJE%202011-2016.pdf>, str. 3.(pristupljeno dana 02.12.2015.)
6. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine* (2013.), dostupno na:

<http://www.mint.hr/UserDocsImages/130426-Strategija-turizam-2020.pdf>, str.3

(pristupljeno dana 02.12.2015.)

7. Ministarstvo poljoprivrede, dostupno na: <http://www.mps.hr/default.aspx?id=6184> (pristupljeno dana 17.11.2015)
8. Ministarstvo poljoprivrede, dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_86_1929.html (pristupljeno dana 17.11.2015)
9. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, dostupno na: <http://www.mint.hr/default.aspx?id=5792> (pristupljeno dana 15.11.2015.)
10. Nacionalna Udruga obiteljskih i malih hotela, dostupno na: <http://omh.hr/default.aspx?id=2297> (pristupljeno dana 02.12.2015.)
11. Održivi turizam u Hrvatskoj i primjeri iz prakse, dostupno na: <http://www.eko-partner.hr/?q=node/33> (pristupljeno dana 02.12.2015.)
12. Održivi turizam: *Ekoagroturizam-pokretač održivog razvoja turizma*, dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/429920.Brcic-Stipcevic_Petljak_Renko.pdf, str. 6 (pristupljeno dana 03.12.2015.)
13. Održivi razvoj turizma hrvatske, dostupno na: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx> (pristupljeno dana 02.12.2015.)
14. Udruga poslodavaca u hotelijerstvu Hrvatske, dostupno na: <http://www.upuhh.hr/hr/vijesti/dodjela-certifikata-sustainable-hotel/> (pristupljeno dana 02.12.2015.)
15. UNWTO (World tourism organization- Svjetska turistička organizacija), dostupno na: <http://sdt.unwto.org/sites/all/files/pdf/finrep.pdf> (17.11.2015.)
16. Svijet kvalitete, dostupno na: <http://www.svijet-kvalitete.com/index.php/zakonodavstvo/1656-ekoloski-poljoprivredni-proizvodi>. (pristupljeno dana 17.11.2015.)

c) BROŠURE

1. MEDIĆ, A. i PEŠAK, S. i drugi članovi grupe solidarne razmjene (2012.), *Grupe solidarne razmjene*, Zelena mreža aktivističkih grupa (ZMAG)
2. PEŠAK, S. (2012.) *Održiva potrošnja i zdrava prehrana*, Zelena mreža aktivističkih grupa (ZMAG)

POPIS SLIKA

Slika 1. Znak „EKOPROIZVOD“-----13

Slika 2. Održivi razvoj-----20

Slika 3. Logo Nacionalne Udruge malih i obiteljskih hotela-----28

Tablica 1. Neki biološki procesi u poljoprivredi-----5

Tablica 2. Broj fizičkih i pravnih osoba u ekološkoj proizvodnji-----15

SAŽETAK

U vrijeme porasta svijesti o zdravom životu kao i razvoja potrebe za očuvanjem, isticanjem i upoznavanjem lokalnih tradicionalnih načina življenja i vrijednosti kao protuteže sve većoj svjetskoj globalizacijskoj uniformnosti, održivost postaje značajan čimbenik kako u poljoprivredi tako i u turizmu. S obzirom da se turizam i poljoprivreda danas smatraju najvećim rastućim djelatnostima, te utjecajem različitih faktora utječu jedan na drugu, od velikog su nacionalnog interesa, te također, ostvaruju i druge brojne koristi kako ekonomske tako i sociološke. Promatrajući današnju tendenciju razvoja poljoprivrede, dolazi se do jasnog zahtjeva za promjenom načina poljoprivredne proizvodnje, te za preispitivanjem njene ekološke i gospodarske opravdanosti.

Ekološka poljoprivreda uklapa se u koncept održivog razvoja jer čitavim nizom mjera koje obuhvaća ukupno gospodarenje, teži ekološki čistoj, gospodarski isplativoj, etički prihvatljivoj, kao i socijalno pravednoj poljoprivrednoj proizvodnji. Kako ekološka održivost, ima za cilj zaštitu okoliša i biljne raznolikosti, tako ekološka poljoprivreda spada u načelo održivog razvoja, posebice u nekim oblicima turizma, poput ruralnog. Ona je integrirana u politiku ruralnog razvoja i ima strateško dugoročno značenje za održivi razvitak hrvatskog ruralnog prostora i poljoprivrede, kao i neke oblike turizma, poput ekoagroturizma. Osim toga, otvara mnoge mogućnosti na turističkom tržištu, ponudom svojih ekoloških proizvoda izvrsne kakvoće, čija je potražnja sve veća ne samo na domaćem tržištu već i šire, te tako otvara mogućnost distribucije na svjetskom tržištu, većoj zaposlenosti, revitalizaciji zapuštenih krajeva, te na kraju boljoj kvaliteti života.

Rad se osim uvoda i zaključka sastoji od četiri poglavlja, gdje se u prvom dijelu govori o ekološkoj poljoprivredi, njezinom razvoju kroz povijest, obilježjima, njezinoj osnovi, te se navodi razlika između ekološke i konvencionalne poljoprivrede, zajedno sa prednostima koje ona ostvaruje u ekonomskom smislu, deklaraciji i označavanju eko-proizvoda. Spomenuta je ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj, njezini planovi provedbe koji su istaknuti u Akcijskom planu razvoja ekološke poljoprivrede i proizvodnje hrane u Hrvatskoj za razdoblje 2011. – 2016., te je na kraju naveden primjer iz prakse.

Drugi dio odnosi se na održivi turizam. U ovom poglavlju se najprije navodi definicija i pojam razvoja održivosti općenito, te njegovom konceptu i načelima, a zatim se obrađuje održivost u turizmu. Održivi razvoj turizma, zasnovan na ekološkim principima, javlja se kao odgovor na neodrživost masovnog turizma. Uz navedena obilježja i indikatore, čija primjena i

uloga ostvaruje uspješan koncept gospodarenja, poboljšava se kvaliteta života sadašnjih, a i budućih generacija. Nadalje, se navodi održivost turizma u Hrvatskoj koji se potkrepljuje primjerom iz prakse kroz eko hotele. Eko hoteli posluju po principima dobrog gospodarenja, čuvajući okoliš, povećavaju zadovoljstvo sve zahtjevnijih i ekološki svjesnijih gostiju, te ostvaruju značajne uštede u poslovanju, koje na kraju idu u prilog promociji hotela, ali i održivom razvoju turizma u okruženju.

Treće poglavlje govori o međuovisnosti ekološke poljoprivrede i održivog turizma, koje se najbolje povezuje na ruralnim područjima i to kombinacijom agroturizma i ekoturizma, gdje nastaje novi segment turističke ponude pod nazivom ekoagroturizam.

Hrvatska je zemlja koja posjeduje mnogo potencijala i mogućnosti za razvoj jednog i drugog gospodarstva, ali je zbog nedostatka stručnog znanja, raznih predrasuda, te i dalje skromnih državnih poticaja, još uvijek u zaostatku od ostalih europskih zemalja. Stoga je nužno valorizirati postojeću praksu u kontekstu ekološke održivosti, te tako iskoristiti još uvijek neprepoznat potencijal hrvatske poljoprivrede i turizma.

Metode kojima je rad pisan su : indukcije, dedukcije, analize, sinteze, definicije te metoda logičnih zaključaka.

SUMMARY

At this time of growing awareness about healthy living as well as the development of the need for conservation, highlighting and learning about local traditional lifestyle and value to counterbalance the increasingly globalized world of uniformity, sustainability is becoming an important factor both in agriculture and in tourism. Since tourism and agriculture are today considered to be the largest growing sectors, and by the influence of different factors and the affect on one another, they are of great national interest, and also achieve other numerous benefits both economic and sociological. Looking at today's tendency of the development of agriculture, there is a clear requirement for changing the mode of agricultural production, and for reviewing its environmental and economic validity.

Organic farming fits into the concept of sustainable development because it strives, with a whole range of measures that are included in the total management, to an environmentally clean, economically profitable, ethically acceptable and socially equitable agricultural production. As environmental sustainability aims to protect the environment and plant diversity, organic farming falls into the principle of sustainable development, especially in some forms of tourism, such as rural. It is integrated in the rural development policy and has a long-term strategic importance for sustainable development of Croatian rural area and agriculture, as well as for some forms of tourism, such as ecoagrotourism. In addition, it opens many opportunities in the tourism market, offering its organic products of excellent quality, which is a growing demand not only in domestic market but also beyond, and thus opens the possibility of participating in the world market, assures higher employment, revitalization of neglected regions, and in the end better quality of life.

The essay, in addition to the introduction and the conclusion, consists of four chapters, where the first part speaks of organic agriculture, its development throughout history, its characteristics and grounds, and states the difference between organic and conventional agriculture, along with the benefits it achieves in the economic sense, labeling and marking of eco-products. Mention is made of organic agriculture in Croatia, its implementation plans outlined in the Action Plan for the development of organic farming and food production in Croatia for the period 2011 - 2016, with a practical example at the end.

The second part refers to sustainable tourism. This chapter first gives the definition and the concept of the development of sustainability in general, and its concepts and principles, then processes the sustainability in tourism. The sustainable development of tourism, based on

ecological principles, appears as a response to the unsustainability of mass tourism. With these characteristics and indicators, the implementation and role of which, achieve a successful concept of management, improving the quality of life of present and future generations. Further, the sustainability of tourism in Croatia is mentioned, which is supported by practical examples through eco-hotels. Eco hotels operate under the principles of good management, while preserving the environment, increase the satisfaction of increasingly demanding and environmentally aware guests, and achieve significant savings in the business, which ultimately support the promotion of the hotel and the sustainable development of tourism in the surrounding area.

The third chapter is about the interdependence of ecological agriculture and sustainable tourism, which are best connected in the rural areas with the combination of agro-tourism and eco-tourism, where a new segment of the tourist offer named ecoagroturism is created.

Croatia is a country that has a lot of potential and opportunities for the development of both economies, but due to different prejudices, lack of expertise, and modest government incentives, it is still far behind other European countries. Therefore, it is necessary to evaluate the existing practice in the context of environmental sustainability, and thus take advantage of still unrecognized potential of Croatian agriculture and tourism.

The methods by which the paper is written are: induction, deduction, analysis, synthesis, definitions and the method of logical conclusions.